PSİKANALİZ DİZİSİ

Yas ve Melankoli

Sigmund Freud

Almanca aslından çeviren: Aslı Emirsoy

tekhne

Telos: 12

Psikanaliz Dizisi: 3
Dizi editörleri: Cemal Dindar, İshak Sayğılı, Evren Asena, Güneş Kayacı

Yas ve Melankoli
Sigmund Freud

Almanca aslından çeviren: Aslı Emirsoy

İngilizce çeviri ile karşılaştırma ve Türkçe terim uyarlaması: Cemal Dindar, İshak Sayğılı, Güneş Kayacı

Birinci basım: Kasım 2014

Telos Yayınevi
Sertifika no: 28676
Şehit Muhtar Mahallesi, Ana Çeşme Sokak
No. 14/4 Beyoğlu 34435 İstanbul
Telefon: (0212) 249 24 80
www.teloskitap.com
e-posta: telosyay@gmail.com

Kapak ve sayfa tasarımı: Ebru Özbay - Sertaç Ergin

Baskı: Ceylan Matbaa (Sertifika no: 23353)
Davutpaşa Caddesi, Güven İş Merkezi
B-Blok, No: 318 Topkapı İstanbul
Telefon: (0212) 6131079

ISBN 978-605-84950-4-3

Yas ve Melankoli

Sigmund Freud

Almanca aslından çeviren: Aslı Emirsoy

telos

Sunuş: Freud, Mecnunluk Hevesi, Hayali Kapasite

Cemal Dindar

Yas ve Melankoli'nin, bununla birlikte bugüne kalan diğer dört 'metapsikoloji' makalesinin yazıldığı 1915 ilkbaharına ve Freud'un 'ruh hali' üzerine **Ernest Jones**'un yazdıkları hayli ilginçtir:

> "Freud artık yaşamının altmışıncı yılındaydı ve yaşının ilerlemesi düşüncesi onun üzerinde hep bir ağırlık olmuştu. Boş inançlara kapılmıştı ve yaşanacak yalnızca iki yılı daha olduğuna inanıyordu. Bu nedenle en derin psikolojik kavramlarının sentezi gibi bir işe kalkışmayı ve bu çalışmaya hâlâ dünyaya vermesi gerektiğini düşündüğü her şeyi eklemeyi düşünüyordu; bu niyet birkaç yıldır zihninde filizlenmekteydi. Dört yıl önce Jung'a 'büyük bir senteze gebe' olduğunu ve bunu o

yaz kağıda dökmeye başlamayı planladığını söylemişti."[1]

1915 yılı geldiğinde hem **Adler** ile hem de **Jung** ile yollar ayrılmış durumdaydı. Bu yol ayrımında, özellikle Jung ile giriştiği mücadelenin sonucunda birey ruhsallığı ile toplum ruhsallığı arasındaki kuramsal bağlar üzerine de odaklanmış, Düşlerin Yorumu'ndan sonra en önemli incelemesi olarak gördüğü **Totem ve Tabu** yayınlanmıştı. 2014 yılı Ocak ve Şubat'ında kaleme aldığı Psikanaliz Hareketinin Tarihçesi bu hesaplaşmanın kapanış metni, deyim yerindeyse tüm olanlardan sonra çemberi tamamlama, resmi çerçeveleme hamlesi olmuştu.

Birinci Dünya Savaşı yıllarıydı ve savaşla ilgili nerdeyse bir Alman milliyetçisi hissiyatı içindeydi. 1915 yılının başlarında Almanya'nın da içinde bulunduğu İttifak Devletleri'nin kazanacağına ve kısa bir süre sonra savaşın sonlanacağına dair bir iyimserlik taşıyordu.

Öyle olmadı. Üstelik oğullarından ikisi; Martin

1. Freud:Hayatı ve Eserleri, Ernest Jones, Çev. Emre Kapkın – Ayşen Tekşen Kapkın, Kabalcı Yayınevi, Birinci Basım, Şubat 2004, syf 479

ve Ernst[2] cephedeydiler. Oliver ise kışla, tünel gibi askeri yapıların inşasında mühendis olarak çalışıyordu. Bu arada 'manevi oğullar' da savaş koşullarında uzaklaşmış, kimi de askere alınmıştı; 1914 haziranında **Rank**, ağustosunda ise **Sachs**.

Freud, kendi deyişiyle 'tam bir yalnızlık içinde' idi ve ikinci kez büyük bir üretkenlik dönemine girmişti. Bu üretken dönemde Freud'un ömür beklentisine dair yukarıda Jones'un sözünü ettiği kehanetin gölgesini de yine hesaba katmalıyız.[3]

Birçok benzerinde görüldüğü gibi sonsuzluğun bu baskısına dair kehanet tutmadı, Freud uzun yaşadı. Radyoda bunun son savaş olacağı söyleniyordu, doktoru **Schur** bu konudaki fikrini sorduğunda Hannibal gibi ünlü komutanları ülküleştirmesine

2. Freud'un çocuklarına ad veriş tarzı dikkate değerdir.
İlk çocukları bir kızdı. Genç bir hekimken hem bilimsel gelişiminde bilgisini, hem de maddi desteğini esirgemeyen kendisinden on dört yaş büyük Josef Breuer'in eşinin adını verdiler çocuğa: Mathilde.
İki yıl sonra doğan oğullarının adı ise Jean-Martin'di ve Freud'un hayran olduğu Charcot'nun adıydı. Paris'te yanında hipnoz eğitimi aldığı Caharcot dönemin efsane adıydı.
On dört ay sonra doğan ikinci oğul ünlü İngiliz general Cromwell'in adını taşıyordu: Oliver. 1892'de doğan üçüncü oğul ise Freud'un uzun dönem laboratuvarında çalıştığı ünlü fizyolog Brücke'nin adıydı: Ernst.
3. Jones, a.g.y., 476

yaraşır bir cevap verdi: "Her koşulda benim son savaşım." Radyoda sözü edilen artık İkinci Dünya Savaşı'ydı ve Freud'un sözünü ettiği ise kanseriydi.

Doktorunun yardımıyla enjekte edilen morfinin etkisi sonucu öldüğünde 23 Eylül 1939'du ve seksen üç yaşındaydı.[4]

***

Freud metapsikoloji makalelerini yazmaya 15 Mart 1915'te başlamıştı. Yaklaşık bir buçuk ay içinde beş makaleyi tamamlamıştı: **Güdüler ve Yazgıları**, **Bastırma**, **Bilinçsiz**, **Düşler Kuramına Metapsikolojik Ek**, **Yas ve Melankoli**. Bu makaleler çeşitli dönemlerde yayınlandı. Metapsikoloji serisinden aynı yıl yazdığı yedi makale ise hiç yayınlanmadı ve Jones'un yorumuna göre; savaş bittikten sonra yeni bir döneme giren Freud onları yok etti.

Yazıldıktan iki yıl sonra, 1917'de yayınlanan Yas ve Melankoli'nin melankoliye dair yeni bir anlayışı önermesi yanında asıl önemi Freud'un psikanalizi taşıdığı son kuramsal çerçeve için 'haberci' bir inceleme olmasıydı. Bu inceleme ile, 1921'de yayınlanacak olan **Kitle Ruhsallığı ve Ben Çözümlemesi**

4. Jones, a.g.y., 727-728

ve 1923'te yayınlanacak olan Ben ve O incelemeleri arasında Freud'un 'yapısal kuramı'nı inşa eden bir devamlılık vardır. Yas ve Melankoli'de kavramsallaştırılan 'Ben'in eleştirici öğesi', **Ben ve O** incelemesinde temel çatısı kurulan 'ruhsal aygıt'm Ben – O – Üstben üçlüsündeki üstbenin kuramsal öncülüdür. Aradaki durak ise Kitle Ruhsallığı ve Ben Çözümlemesi çalışmasındaki 'Ben ülküsü'dür.

***

Freud Yas ve Melankoli'de sıklıkla başvurduğu bir yönteme başvurur: hastalık durumunu açıklamak için olağan bir ruhsal deneyimi model almak: Düşler narsisizm için bir modeldir, hipnoz ise kitle ruhsallığı ve aşk için... Melankolideki ruhsal işleyişi açıklamak için ise yas yaşantısı bir model olarak alınır.

Her iki durumun benzerlikleri üzerinde durulduktan sonra asıl kurucu savlar ayrılıkları üzerinden geliştirilir. Yas ve Melankoli birer bilimsel sav olmayı aşan ve nerdeyse özdeyiş tadına ulaşan sözlerle bezelidir: "Yasta dünya yoksul ve boş bir hal alır, melankolide ise yoksullaşan ve boş hale gelen Ben'in ta kendisidir."

Ya da şu: "Nesnenin gölgesi Ben'in üzerini öyle

bir kaplar ki..." İncelemenin merkezine Ben'de nesnenin gölgesinin düştüğü bölüm ile diğer bölüm arasındaki çatışma ve melankolik bütünlükte kurdukları ayrılıklarındaki birlik yerleşir: "Ben sanki bir nesneymiş, hatta terk edilen nesneymiş gibi özel bir öğece eleştirilebilir hale gelir."

Yas'tan farklı olarak melankolikte Ben'in yoksullaşmasının, çölleşmesinin nedeni de bu çatışmadır. "Yas ile kurduğumuz benzetim bizi, kişinin nesneye dair bir kayıp yaşadığı sonucuna ulaştırmıştı; kişinin anlatımı ise Ben'ine dair bir kayıp yaşadığını ortaya koyar."

Freud, melankoliğin kendine yönelik dile döktüğü yakınma ve değersizleştirme cümlelerinin 'melankolik olmayanlara göre gerçeği daha keskin' bir kavrayışın, 'kendini tanımak ile kastettiğimiz bilgiye' gerçeğe uygun bir yaklaşımın örnekleri olduğunu ileri sürer.

Tam da bu 'keskin kavrayış'a tanıklık için **Shakespeare**'i ve onun kahramanı **Hamlet**'i çağırır: "Kendi çölüne yollandığında, kim kurtulabilir kırbaçlanmaktan?" Freud bu söze de başvurarak, ruhsal gerçek ile gerçeklik arasında bir ayrım yapar, buradan da yola çıkarak nerdeyse bir hasta-

lık ölçütü önerir: "...kuşkusuz ki, kendisi ile ilgili - tıpkı Prens Hamlet'in kendisine ve başkalarına dair elde ettiği değerlendirme gibi - böylesi bir değerlendirmeye sahip olan ve diğerlerinin önünde bunu dile döken kişi, ister hakikati söylesin isterse kendine az ya da çok haksızık etsin, hasta biridir."

Biz de **Diderot**'yu ve onun yarattığı eşsiz melankolik karakter **Rameau'nun Yeğeni**'ni davet edelim bu sunuş yazısına:

> "Söze başlamadan önce derin derin içini çekti, iki elini alnına koydu. Sonra daha sakin bir tavır takınarak şunları söyledi: biliyorsunuz ki ben bilgisizim, budalanın, delinin, saygısızın, tembelin biriyim. Şu bizim Burgonyalıların dediği soydan bir ipten kazıktan kurtulmuş, bir dolandırıcı, bir obur...
>
> - Kendinizi amma da güzel övüyorsunuz ha!
>
> - Söylediklerimin hepsi tıpatıp gerçeğe uygundur; laf yok. Rica ederim karşı çıkmayın. Kimse beni kendimden iyi tanımaz."[5]

İşte Freud'un sözünü ettiği keskin kavrayış!

5. Rameau'nun Yeğeni, Diderot, Çev. Adnan Cemgil, Yazko, 1982, syf. 38-39

***

Bir Anadolu türküsüdür. Adı Gönül:

Sende bu mecnunluk hevesi varken
Çölünü de kendin yaparsın gönül
Leyla aşkı bana bahane zaten
Yoktan derdine dert katarsın gönül.

Her kim el edenden bekleyip çare
Dertlerinden ümit bağlayıp pîre
Kerametler icat edip boş yere
İlahlar yaratıp taparsın gönül.

***

Her insan herneyse O ile doğar. O, her neysedir.

Belirsizliğinde hem çöldür, hem bir hevestir. Öncelikle, ötekinin, değil-Ben'in hevesidir. Ona bir ad verilmiştir. Rahme düşüşüyle birlikte, hatta sıklıkla daha önceden, herneyseliğinin ilk belirlenimleri ötekinin düşleminde belirir. Bu düşlem, değil-Ben'de ne kadar eksik, yarık varsa oradan biter. Freud, melankolideki gerilemeyi de yine yarık metaforuyla ifade ediyor: "Bu şekilde, nesne kaybı bir Ben kaybına, Ben ile sevilen kişi arasındaki ça-

tışma ise, Ben eleştirisi ve özdeşim sonucu değişen Ben arasındaki bir yarığa dönüşmüş olur."

O, yarıktan doğar ve belirir. Değil-Ben ile kayıp nesnenin gölgesinin düştüğü Ben arasındaki yarığın metafor olmaktan kurtulduğu tek bir an vardır; doğum. Çünkü, melankolideki yarık ile karşılaşma, tüm acısına rağmen nasıl ki Ben'in intihar girişimleriyle yıkımına olduğu kadar yeniden kurulması için bir geçiş sunarsa, doğum da, değil-Ben'in düşleminden dünya sahnesine düşerek Ben'in kurulmasına bir geçiştir.

Burada **Agamben**'i ve **Kayıp Nesne** adında, kısa ve yoğun makalesini hatırlayalım.[6] Agamben Freud'un melankoliye atfettiği ruhsal dinamiklerle Ortaçağ keşişlerinin akedia deneyimi arasında koşutluk kurar. Her ne kadar makalenin adı 'Kayıp Nesne' olsa da, onun önerdiği kavram 'hayali kapasite'dir. Miskinlik ve çaresizliğe düşmüş kilise keşişleri bunları lanetlenmenin ve inanç için tehlikenin işareti olarak görüp, tefekkürle, yüce bir inayete erişme kapasitesine dönüştürmeye girişmişlerdi. Benzer şekilde, Agamben'in yorumuna

6. Kayıp Nesne, Giorgio Agamben, Çev.Şeyda Karadeniz, Cogito, Sayı: 51, YKY, syf. 259

göre, Ben 'gerçekte hiçbir şey kaybedilmemişken bir kayıp gerçekleşmiş gibi' davranmakta, bu hayali kapasiteyi 'yasın cenaze takımlarıyla' donatarak sanki ona sahip olduğuna dair düşlemsel bir gerçeklik sunar. Ben'in kendine katarak kayıpmış gibi davrandığı, geleceğidir. Geleceği yaşanmadan geçmişe mal ederek mitolojide çocuklarını, saatlerini yutan ve melankoliyle özdeşleştirilen zaman tanrısı Chronos-Satürn mitosu ile de buluşur. Ki, bizde felektir. Gök, gökyüzü, sema, dünya, alem, talih, şans, baht... ile karşılanır. Türküler de dahil kültürde epey yer işgal eder bu mitos. En son dirildiği yer ise, neoliberalizmin kökleştiği yıllarda herkese baht dağıtan bir popüler yarışmanın adıdır: Çarkıfelek.

***

Freud'un Yas ve Malankoli'den çok sonra ana çerçevesine kavuşturduğu yapısal kuramla ve Ben – O – Üstben üçlüsüyle bugün yeniden bu incelemeyi okuduğumuzda temel çatışmayı Ben ve Üstben arasında kurmak güç değil.

Lakin asıl dert melankoli işleyişinde hiç değilse Gönül türküsünde olduğu kadar; 'mecnunluk hevesi'nden 'ilahlar yaratmaya' giden ve bu süreç-

te kendi çölünü de yapan gönülü ve ondaki O - Ben - Üstben bütünlüğünü kavrama çabasıdır.

Yas ve Melankoli bu çabanın ilk mihenk taşı olarak önemini hala koruyor.

Okmeydanı, 25 Ekim 2014

YAS VE MELANKOLİ

1917 (1915)

Değil mi ki düşler narsisistik ruhsal hastalıkların normal yaşamdaki bir modeli olarak bize hizmet ettiler, öyleyse şimdi melankolinin doğasını, yasın normal duygulanımı[1] ile karşılaştırarak aydınlatmayı deneyelim. Ancak bu kez sonucu abartmamak için baştan bir itirafta bulunmalıyız. Betimleyici psikiyatride de tanımı oldukça değişken olan melankoli, bazen ruhsal bir kökenden çok bedensel hastalık hallerini düşündüren, kesin olarak tek bir birim halinde gruplamanın mümkün olmadığı

1. Bu konu üzerine yapılmış olan az sayıdaki çözümlemelerden birini borçlu olduğumuz Abraham da bu karşılaştırmadan yola çıkmıştır (1912).

farklı *klinik* biçimlerde ortaya çıkar. Bizim malzememiz ise, her gözlemcinin elde edebileceği izlenimleri hariç tutarsak, doğalarının ruhsal kökenli olduğu kuşku götürmeyen az sayıda olgu ile sınırlıdır. Bu yüzden daha başta, sonuçlarımızın evrensel olarak geçerli olduğu iddiasını bir yana bırakıp, halihazırdaki araştırma kaynaklarımız ile geniş bir hastalık grubu için olmasa da daha küçük bir grup için tipik olmayan bir şeyi bulabileceğimiz düşüncesiyle kendimizi avutacağız.

Melankoli ve yas arasındaki bağıntı her iki durumun da ortaya koyduğu genel tabloda ortaya çıkar.[2] Açık bir biçimde göründüğü kadarıyla yaşam olaylarına bağlı olarak ortaya çıkış vesileleri her ikisi için de aynıdır.Yas genellikle sevilen bir kişi ya da kaybedilen kişinin yerine konan soyut bir kavramın yitirilişine verilen tepkidir; anayurt, özgürlük ya da bir ülkü gibi. Aynı etkiler bazı kişilerde ise yas yerine, hastalığa bir eğilim olduğuna dair bizi kuşkuya

2. Almanca 'Trauer' İngilizce 'mourning' gibi hem keder duygusunu hem de bu duygunun dışavurumunu ifade eder.
Keza Türkçede de 'yas' hem duyguyu hem de kayıptan sonraki yaşantıyı, mekan ve zaman boyutuyla ifade etmek için kullanılır. Yas dönemi, yas evi deyimlerinin ifade ettiği gibi... Yas, hayattaki kayıplar sonrasında olağan bir insani deneyim olarak yaşantılanır ve işleyişi belirgin bir süreç olarak görülür. Ed.notu.

düşüren melankoliyi oluşturur. Şu da dikkat çekicidir ki, normal yaşamsal davranışlarda yasla birlikte ağır derecede sapmalar ortaya çıksa bile, hiçbir zaman onu hastalıklı bir durum olarak değerlendirmek ve kendimizi tedavi için doktora teslim etmek aklımıza gelmez. Kuşkusuz bir süre sonra geçeceğine inanırız ve sürecin kesintiye uğramasının gereksiz hatta zararlı olduğunu düşünürüz.

Melankoli ise ruhsal olarak, derin biçimde acı veren üzüntü, dış dünyaya duyulan ilginin sekteye uğraması, sevme yetisinin kaybı, tüm etkinliklere ket vurulması, yerini kendini suçlama ve aşağılamaya bırakmış, cezalandırılacağına dair sanrısal bir bekleyiş içinde kendilik duygusunun değerden düşmesi ile tanımlanır. Yasta da, biri dışında aynı özelliklerin sergilendiğini düşünürsek, bu tabloyu daha iyi kavrarız; melankolide öne çıkan tek özellik kendilik duygusunun bozulmasıdır. Diğer tüm özellikler aynıdır. Ağır yas, sevilen bir kişinin kaybına verilen tepki, aynı acı verici duygudurumunu - kaybedilen kişiyi hatırlatmayacak ölçüde - dış dünyaya duyulan ilginin kaybını, - yası tutulan kişinin yerine yenisini koymak anlamına gelecek olan - yeni bir sevgi nesnesi seçme becerisinin

yitimini ve kaybedilen kişinin anısı ile bağlantılı olmayan her türlü etkinlikten kaçınmayı içerir. Ben'in bu şekilde ketlenmesi ve kısıtlanmasının, başka amaçlar ve ilgilere yer bırakmayan yeise kapılmanın dışavurumu olduğunu kolaylıkla anlarız. Aslında bu davranışı nasıl açıklayacağımızı çok iyi bildiğimizden, bize hastalıklı da görünmez.

Yas halini 'acı verici' nitelemesiyle karşılamayı uygun buluyoruz. Eğer acının ekonomisini bir şekilde tanımlamayı başarabilirsek, işte o zaman, büyük olasılıkla bunu doğrulayabileceğiz de.

Öyleyse yasın dayandığı işleyiş neyi içerir? Bunu şu biçimde anlatmada zorlayıcı bir şey olduğunu sanmıyorum: Gerçeklik sınaması, sevilen nesnenin artık orada olmadığını gösterir ve sonra da libidonun bu nesne ile olan tüm bağlarını koparmasını ister. Ancak buna yönelik anlaşılır bir karşı koyuş doğar - yerine geçecek bir şeyin varlığında bile, insanın libidinal bir konumu hiçbir zaman gönüllü terk etmediği gözlenebilir. Karşı koyuş o denli şiddetli olabilir ki, gerçekliğe sırt çevirme ve varsanılı bir arzu psikozu ile nesneye tutunma ortaya çıkar. Normal olan, gerçekliğe saygının kazanmasıdır. Yine de gerçekliğin talepleri hemen yerine

getirilemeyebilir. Bu talep, büyük bir zaman ve işgal enerjisi harcayarak karşılanır ve aynı anda kayıp nesnenin varoluşu ruhsal olarak devam eder. Libidoyu nesneye bağlayan her bir anı ve beklenti yeniden konumlandırılır, aşırı işgal edilir ve libidonun ayrışması tamamlanır. Gerçeklik emrinin uygulanmasında bu uzlaşının yürütülmesinin neden bu denli acı verici olduğunu ekonomik gerekçelerle açıklamak hiç kolay değildir. Bu acı verici hazsızlığın bize doğal görünmesi tuhaftır. Lakin gerçekte Ben, yas sürecinin sona ermesi ile birlikte yeniden özgür ve ketlenmemiş hale gelir.

Şimdi, yastan öğrendiklerimizi melankoliye uyarlayalım. Olguların bir kısmında melankolinin de sevilen bir nesnenin kaybına verilen tepki olabileceği açıkça görülür; daha farklı nedenler söz konusu olduğunda, düşünsel doğada bir kaybın varlığını görürüz. Nesne gerçekte belki ölmemiş, lakin sevgi nesnesi olarak yitmiştir (örn. terkedilen nişanlı kız vakası). Daha farklı bir grup olguda ise böylesi bir kayıp olduğu varsayımına sıkıca tutunmak gerektiğine inanırız, ancak gerçekte neyin kaybedildiğini belirgin bir şekilde ayırt edemeyiz ve böylece hastanın da neyi yitirdiğini bilinçli ola-

rak kavrayamadığını varsayarız. Bu durum, hastanın *kimi* kaybettiğini bildiği lakin kaybedilen kişi ile *neyi* yitirdiğini bilmediği, ama melankoliye sebep olan bir kaybın varlığının farkında olduğu zamanlarda da geçerli olabilir. Böylece bizde, kayıp ile ilgili bilinçsiz hiçbir şeyin olmadığı yastan farklı olarak melankolinin, bir şekilde bilinçten çekilmiş bir nesne yitimi ile ilgili olduğu izlenimi uyanır.

Yasta tamamen Ben'i emen yas işleyişinin ortaya çıkardığı bir ketlenme ve ilgi kaybı görürüz. Melankolide de benzer bir içsel işleyiş bilinmeyen bir hasara yol açacak ve bu nedenle melankolideki ketlenmeden sorumlu olacaktır. Aslında fark şudur: melankolik ketlenme gizemli bir etki bırakır çünkü neyin hastayı bu denli içine çektiğini göremeyiz. Melankolik, yasta ortaya çıkmayan bir şeyi daha sergiler; Ben duygusunun aşırı derecede azalması ve yoksullaşması. Yasta dünya yoksul ve boş bir hal alır, melankolide ise yoksullaşan ve boş hale gelen Ben'in ta kendisidir. Hasta kendi Ben'ini bize değersiz, beceriksiz ve ahlaki açıdan alçalmış olarak sunar, kendini eleştirir, aşağılar, kovulmayı ve cezalandırılmayı bekler. Kendini herkesin önünde küçük düşürür, yakınlarına kendisi gibi onlara ya-

kışmayan biri ile ilişkide oldukları için acır. Kendisinde bir değişimin gerçekleştiğini göremez, aksine kendine yönelik eleştirilerini geçmişine doğru yayar; hiçbir zaman bundan daha iyi durumda olmadığını ileri sürer. Bu - genellikle ahlaki olan - kendini aşağılama sanrıları, uykusuzluk, yemek yemeyi reddetme ve her canlıyı ruhsal açıdan garip bir biçimde yaşama bağlayan güdünün aşınmasıyla kendini gösterir.

Ben'ine böylesi suçlamalar yönelten bir hasta ile çelişmek hem tedavi açısından hem de bilimsel olarak verimsiz olacaktır. Bir şekilde doğruyu söylüyor ve bir şeyleri kendisine göründüğü gibi anlatıyordur. Bazı anlatımlarını herhangi bir sınırlama getirmeden derhal onaylamamız gerekir. Gerçekten de ilgisizdir ve bize söylediği denli sevmekten ve beceriden acizdir. Ancak bu bildiğimiz gibi ikincildir, bize bilinmez gelen ve yastakine benzer bir biçimde kendi Ben'ini tüketen içsel işleyişin bir sonucudur. Kendine yönelik bazı diğer suçlamalarında bize göre yine haklıdır, ama melankolik olmayanlara göre gerçeği daha keskin algılar. Eleştirileri arttığında kendini cimri, bencil, iki yüzlü, düşkün ve varoluşunun zayıflıklarını örtmek is-

teyen biri olarak betimlerse, kendini tanımak ile kastettiğimiz bilgiye oldukça yaklaşmış sayılır, o zaman bizim de aklımıza insanın böyle bir hakikate ulaşması için neden önce hastalanması gerektiği sorusu gelir. Çünkü kuşkusuz ki, kendisi ile ilgili - tıpkı Prens Hamlet'in kendisine ve başkalarına dair elde ettiği değerlendirme gibi[3] - böylesi bir değerlendirmeye sahip olan ve diğerlerinin önünde bunu dile döken kişi, ister hakikati söylesin isterse kendine az ya da çok haksızık etsin, hasta biridir. Ayrıca kendini bu şekilde alçaltma ile bizim kendi yargımızla ulaştığımız gerçek arasında bir uygunluk olmadığı kolaylıkla anlaşılır. Daha öncesinde iyi, becerikli ve sadık bir kadın, melankolide iken kendisinden değersiz biriymiş gibi bahsedecektir, gerçekten de belki de bu kadının melankoliye yakalanma olasılığı, hakkında pek de iyi bir şey söyleyemeyeceğimiz değersiz bir kişiye göre daha fazladır. Son olarak; melankolik birinin normalde kendini kınamaktan ve pişmanlıktan yıkılmış biri gibi davranmadığı dikkatimizi çekmeli. İşte o kişiyi niteleyen en önemli özellik olan insanların önünde utanma hali melankoliklerde yoktur, ya da en

3. "Kendi çölüne yollandığında, kim kurtulabilir kırbaçlanmaktan?" Hamlet, 2.Perde, 2. Sahne

azından göze çarpmaz. Bir melankolikte, kendini sergilemekten haz alan, ona neredeyse karşıt bir özellik sayılabilecek rahatsız edici bir konuşkanlık hali görülebilir.

Melankolik için, rahatsız edici bir biçimde kendini küçük düşürmesi ve bu eleştirisinin başkalarının yargılarıyla uyarlı olup olmaması önemli değildir. Burada daha çok, melankolik birinin kendi ruhsal durumunu doğru bir biçimde betimliyor olması söz konusudur. Kişi kendi benlik saygısını kaybetmiştir ve bunun için iyi bir nedeni olmalıdır. O halde arkasında bize çözümü zor bir bulmaca bırakan bir çelişki ile karşı karşıya olduğumuz doğrudur. Yas ile kurduğumuz benzetim bizi, kişinin nesneye dair bir kayıp yaşadığı sonucuna ulaştırmıştı; kişinin anlatımı ise Ben'ine dair bir kayıp yaşadığını ortaya koyar.

Bu çelişkiden söz etmeden önce, bir an, melankoliğin hastalık halinin insan Ben'inin yapısına dair sağladıklarına değinelim. Burada, Ben'in bir öğesinin diğer bir öğesi ile nasıl karşı karşıya geldiğini,o diğer öğeyi eleştirdiğini ve bir nesne gibi ele geçirdiğini görürüz. Şimdi burada Ben'den ayrılmış olan eleştirici öğenin, başka durumlarda

da bağımsızlaşabileceğine dair var olan kuşkumuz, sonraki gözlemlerimizle de desteklenecektir. Bu öğeyi, Ben'in geri kalanından ayırmak için nedenlerimiz gerçekten vardır. Burada tanımaya başladığımız, aslında bizim *vicdan* olarak adlandırdığımız öğedir; bilincin sansür görevi ve gerçekliği sınama yetisi gibi, vicdanı da temel Ben yapılarından biri olarak kabul ederiz ve bu yapının kendi kendine de hastalanabileceğine dair kanıtlara ulaşırız. Melankolideki klinik tabloda, diğer özelliklerin yanı sıra en çok, Ben'e yönelik hissedilen ahlaki bir hoşnutsuzluk belirgindir: kendini değerlendirmelerde bedensel rahatsızlıklar, çirkinlik, güçsüzlük, toplumsal aşağılanmışlık duygusu daha seyrek ortaya çıkan özelliklerdir: yalnız yokusullaşma korkuları ve savları önemli bir yer tutmaktadır.

Daha önce [bir önceki paragrafın sonunda] sözü edilen çelişkiyi açıklayan ve pek de güç olmayan bir gözlem yapabiliriz. Melankoliğin kendine yönelik masalsı suçlamalarını sabırla dinlersek, bu suçlamaların en şiddetlilerinin genellikle kişinin kendisine karşı değil, ufak tefek değişimlerle birlikte, sevdiği, bir zamanlar sevmiş olduğu ya da sevmesi beklenilen başka kişilere uyarlandığını

düşünmekten kendimizi alıkoyamayız. Bu gerçeği sınadıkça, tahminimizi de doğrularız. Böylece hastalık tablosunun anahtarını, yani kişinin kendisine karşı diye tanımladığımız suçlamalarının aslında sevgi nesnesine karşı olduğunu, burdan da kendi Ben'ine aktarıldığını bulmuş oluruz.

Kendisi gibi basiretsiz birine bağlanmış olan kocasına acıdığını açıkça dile getiren bir kadın, aslında bu yolla kocasının basiretsizliğinden yakındığını söylemek ister. Bu suçlamaların arasına serpiştirilmiş, dolaylı olarak geri aktarılan bazı gerçek suçlamaların olmasına çok da şaşırmamak gerekir; bu suçlamalar diğerlerini gizlemeye yardımcı oldukları ve gerçek durumu anlamayı bizim için imkansız hale getirdikleri için araya sızarlar, sonuçta bunlar da elbette ki sevginin kaybedilmesine neden olan, *yakınmacı* ya da *itham edici* sevgi çatışmalarından türemektedirler. Böylece hastanın davranışı da pek çok açıdan daha iyi anlaşılır hale gelir. Şikayetleri de aslında kelimenin eski anlamıyla suçlamalardır; temelde güya kendileri hakkındaki alçaltıcı tüm anlatımlar aslında bir başkasına dair söylemek istedikleri olduğundan bundan utanmaz ve bunu saklamaya çalışmazlar; çevrele-

rindekilere karşı gerçekten de bunu haketmeyen insanlara yakışır biçimde, alçakgönüllülük ve boyun eğicilik göstermekten çok uzaktırlar. Aksine, büyük oranda incinmiştirler ve ağır bir haksızlığa uğramış gibi ıstırap içinde görünürler. Tüm bunlar ancak, davranışlarındaki tepkiler belli bir süreç sonucunda melankolik bir pişmanlığa dönüşmüş ruhsal bir isyandan çıktığı için mümkündür.

Bu süreci yeniden inşa etmek zor değildir. Bir nesne seçimi zaten yapılmış, libido belirli bir kişiye bağlanmıştır; sonra da bu nesne ile olan ilişki, sevilen kişiden kaynaklanan *gerçek bir incinme veya hayal kırıklığı* sonucu sarsılmıştır. Sonuç, normalde olması gerektiği gibi, libidonun bu nesneden çekilmesi ve yeni bir nesneye kayması değil, ortaya çıkması için daha fazla koşulu gerektiren başka bir şeydir. Nesne işgalinin direnci düşüktür ve sona erer, ancak serbest kalan libido başka bir nesneye kaymaz. Ben'e geri çekilir. Lakin libido orada beklenildiği gibi kullanılmaz, terk edilen nesne ile Ben arasında bir özdeşim kurmaya hizmet eder. Nesnenin gölgesi Ben'in üzerini öyle bir kaplar ki, Ben sanki bir nesneymiş, hatta terk edilen nesneymiş gibi özel bir öğece eleştirilebilir hale gelir. Bu şe-

kilde, nesne kaybı bir Ben kaybına, Ben ile sevilen kişi arasındaki çatışma ise, Ben eleştirisi ve özdeşim sonucu değişen Ben arasındaki bir yarığa dönüşmüş olur.

Böyle bir sürecin varsayım ve sonuçlarından yola çıkarak bazı çıkarımlar yapılabilir. Bir yandan sevgi nesnesine güçlü bir sabitlenme olmalı, öte yandan da bununla çelişkili olarak nesne işgalinin direnci düşük olmalıdır. Rank'ın uygun bir biçimde belirttiği gibi, bu çelişki bize, nesne seçiminin narsisistik temelli olduğunu ve böylece nesne işgalinin, seçimin zor olduğu durumlarda narsisizme gerileyebildiğini gösterir. Nesne ile narsisistik özdeşim sevgi işgalinin yerine geçer, böylece sevilen kişi ile çatışmaya rağmen sevgi ilişkisinden vazgeçilmesi gerekmez. Özdeşimin bu şekilde nesne sevgisinin yerine geçmesi, narsisistik hastalık durumlarında anlamlı bir düzenektir; K. Landauer yakınlarda anlattığı bir şizofreninin iyileşme sürecinde bunu ortaya koyabilmiştir(1914). Elbette ki bunun nesne seçiminden birincil narsisizme bir tür *gerileme* olduğundan söz eder. Başka bir yerde, özdeşimin nesne seçiminin ilk basamağı olduğunu ve Ben'in bir nesneye ilk kez ve ikircikli bir biçimde nasıl yö-

neldiğini anlatmıştım. Ben içinde bulunduğu libido gelişiminin oral ya da yamyamsı dönemlerine uygun biçimde nesneyi yiyerek içine almak ister. Abraham ağır melankoli durumlarında ortaya çıkan beslenme reddini gayet haklı olarak bu duruma bağlar.

Bu kuramdan ortaya çıkartılabilecek sonuç; melankolik hastalık eğilimi ya da bu eğilimin bir bölümünün narsisistik biçimde bir nesne seçimine bağlı olduğu konusundaki egemen kanının, ne yazık ki araştırmalar ile onaylanmadığıdır. Bu makalenin giriş kısmında, incelemenin dayandırıldığı deneysel malzemenin iddialarımızı açıklamaya yeterli olmadığından söz etmiştim. Çıkarımlarımız ile gözlemlerimiz arasında bir denk düşme olduğunu kabul edebilseydik, nesne işgalinin narsisistik oral libido evresine gerilemesini melankoli olarak nitelendirmekte tereddüt etmezdik. Nesne ile özdeşim, aktarım nevrozlarında da nadir değildir, özellikle de histeride çok görülen bir belirti oluşumu düzeneğidir. Ancak narsisistik ve histerik özdeşimler arasındaki farkı şöyle görebiliriz: ilkinde nesne işgali terk edilir, ikincisinde ise kalır ve genellikle kendini belirli ayrık eylemler ve sinirlen-

melerle sınırlandırır, etkisi sürer. Aktarım nevrozlarında da özdeşim, sevgi anlamına gelebilen ortak bir anlatımı ifade eder. Narsisistik özdeşim daha önce gerçekleşir ve daha az incelenmiş olan histerik özdeşimleri anlamamızın yolunu açar.

Melankoli, özelliklerinin bir kısmını yastan, bir kısmını da narsisitik nesne seçiminden narsisizme giden gerileme sürecinden alır. Melankoli, bir yandan yas gibi gerçek nesne kaybına verilen bir tepkidir, ama bunun da ötesinde, normal yasta olmayan ya da var olduğunda normal yası patolojik (hastalıklı) bir yasa dönüştüren bir koşuldan sorumludur. Sevgi nesnesinin kaybı, nesne ilişkilerindeki ikircikliliğin etkinleşmesi ve açığa çıkması için kusursuz bir fırsattır. Takıntı nevrozu eğilimi varsa, ikircikli çatışma yasa hastalıklı bir biçim verir ve sevgi nesnesinin kaybı yüzünden kişinin kendini suçladığı, yani sanki kendisinin isteyerek buna neden olduğu şeklinde kınamalarla yasın anlatılmasına zorlar. Sevilen kişilerin ölümünden sonra oluşan bu gibi takıntılı nevrotik depresyonlar bize, libidonun gerileyici içe çekilmeleri olmadığında, ikircikli çatışmanın tek başına nelerin üstesinden geldiğini gösterir. Melankoliye yol açan nedenler çoğunluk-

la, ölüm ile ortaya çıkan açık ve net bir kayıp olgusu olmaktan çıkar ve birbirine karşıt sevgi ve nefret duygularının ilişkiye aktarıldığı veya zaten varolan bir ikircikliliği güçlendiren tüm incinme, haksızlığa uğrama ve hayalkırıklığı durumlarını da içine alır. Hem yaşantısal hem de yapısal kökenli bu ikircikli çatışma, melankolinin gözardı edilmemesi gereken ön koşuludur. Eğer nesneden vazgeçildiği halde nesneye duyulan sevgiden vazgeçilmeyip narsisistik bir özdeşime sığınılırsa, o zaman yerine geçen nesnede, nesneye hakaret eden, aşağılayan, acı veren ve bu acıdan zalimce doyum alan bir nefret harekete geçer. Melankolide kişiye kuşkusuz zevk veren bu zulüm, tıpkı takıntı nevrozundaki benzer olgularda olduğu gibi, aslında bir nesneyle ilgili olan ve bahsettiğimiz yolla kişinin kendisine yönelmiş zulüm ve nefret eğilimlerinden alınan bir doyum anlamına gelir. Her iki hastalık halinde de, hastalar nesneye olan düşmanlıklarını açıkça göstermek zorunda kalmamak için, bu dolambaçlı kendini cezalandırma yoluyla esas nesneden öç almayı ve hastalık aracılığıyla sevdiklerine acı çektirmeyi başarırlar. Hastanın duygularında bozukluğa neden olan ve hastalığın odağında yer alan kişi genellikle hastanın yakın çevresinden biridir.

Böylece melankolik kişinin nesnesine yönelik sevgi işgalinin çift taraflı bir yazgısı vardır; bir taraftan özdeşime geriler, ama diğer bir taraftan da ikircikli çatışmanın etkisi altında bu çatışmaya daha yakın duran zulüm evresine (sadizm) geri döner.

İşte melankoliyi bu kadar ilginç - ve bu kadar tehlikeli - kılan intihara yatkınlık muammasını da bu zulmedicilik (sadizm) çözer. Güdülerin ortaya çıktığı ilksel evrede Ben'in kendine yönelik sevgisinin ne denli görkemli olduğunu ve yaşamsal tehditler karşısında ortaya çıkan korkuyla ne kadar devasa bir narsistik libidonun açığa çıktığını görünce, Ben'in kendine karşı nasıl bu kadar kıyıcı olabildiğini anlayamayız. Uzun zamandır, diğerlerine karşı duyduğu öldürme güdüsünü kendisine yöneltmemiş bir intihar eğilimli nevrotiğin varolmadığını biliyoruz, ancak hangi güçlerin etkileşimiyle böyle bir niyetin eyleme geçtiğini anlayamıyoruz. İşte melankolinin çözümlenmesi bize, Ben'in ancak nesne işgalinin geri dönüşüyle kendine bir nesne gibi davrandığını, yani tek bir nesneye karşı duyulan ve Ben'in dış dünyadaki nesnelere karşı duyduğu ilk tepkiyi temsil eden düşmanlığı kendine yöneltince intiharı gerçekleştirdiğini öğretir (Bknz.

"Güdüler ve Güdü Değişimleri"). Böylece narsisistik nesne seçiminin gerilemesi ile nesne ortadan kalkar, ancak nesnenin Ben'in kendisinden daha kudretli olduğu da anlaşılır. Sırılsıklam aşık olma ve kendini öldürme gibi iki karşıt durumda da Ben, tamamen farklı yollarla da olsa, nesneye yenilir.

Dolayısıyla, melankolinin en göze çarpan özelliklerinden biri olan yoksullaşma korkusunun, bağlandığı yerden kopmuş ve gerileyici bir dönüşüme uğramış anal erotizmden türediği fikrini de yürütebiliriz.

Melankoli, bizi cevaplarını kısmen gözden kaçırdığımız başka sorularla da karşı karşıya bırakır. Belirli bir süreden sonra kanıtlanabilir büyük bir değişime yol açmadan geçmesi yas ile ortak bir özelliğidir. Yasta, (yukarıda, s.1) gerçeklik sınaması emrinin ayrıntılı bir şekilde yapılması için bu süreye gereksinim olduğunu ve bu işleyiş aracılığıyla Ben'in libidosunu kayıp nesneden kurtardığını bulmuştuk. Melankolide de Ben'in benzer bir işleyiş ile meşgul olduğunu düşünebiliriz: melankolide de yastaki gibi, olanların ekonomilerine dair bir kavrayışımız yoktur. Melankolideki uykusuzluk, durumun ağırlığını, yani işgalin uyku için gerekli

olan tümden geri çekilişinin mümkün olmadığını gösterir. Melankolik bütünlük açık bir yara gibidir, işgal enerjilerini (bizim aktarım nevrozlarında 'karşı-işgal' adını verdiğimiz enerjiyi) her yönden kendine çeker ve Ben'i tümüyle yoksullaştırarak içini boşaltır; Ben'in uyuma arzusuna karşı hafif bir dirençle karşı koyabilir - akşam saatlerinde bu durumun ruhsal olarak açıklanamayan, büyük olasılıkla bedensel etkilere bağlı olarak yatıştığı bir an olur. İşte bu da aklımıza, Ben'de bir kaybın (salt narsisistik bir Ben incinmesinin) nesneden bağımsız olarak melankolik tabloyu anlamamıza yetip yetmediği, Ben'in libidosunda toksinlere bağlı bir yoksullaşmanın hastalık hallerinin bazı biçimlerini oluşturup oluşturmadığı sorularını getirir.

Melankolinin en tuhaf ve açıklanması güç olan yanı da belirtileri bakımından tamamen tersi bir durum olan maniye dönüşme eğilimidir. Bildiğimiz gibi bu eğilim her melankoli durumunda görülmez. Bazı olgularda melankoli, dönemsel aralıklarla, mani belirtilerinin ya hiç olmadığı ya da hafif görüldüğü nüksedişlerle ilerler. Bazı olgular ise, döngüsel bir delilik hali gösterircesine, düzenli olarak ilerleyen melankoli ve mani evreleriyle ortaya

çıkarlar. Eğer psikanaliz çalışmaları tedaviyle düzelmeler sayesinde bu hastalıkların birçoğu için bir çözüme ulaşmayı başaramamış olsaydı, bu olguları ruhsal bağlamın dışında tutmayı düşünebilirdik. Bu yüzden, melankoliyi analitik olarak maniyi de kapsayacak şekilde açıklamak sadece istenen değil aynı zamanda gerekli de olan bir şeydir.

Bu girişimin tümüyle doyurucu bir sonuç sağlayacağına söz veremem. Çabamız, bir ön alıştırma yapmanın ötesine geçemez. Burada üzerinde durmamız gereken iki nokta vardır, birincisi psikanalitik bir izlenim, diğeri de genel anlamıyla ekonomik diyebileceğimiz bir deneyim. Pek çok psikanalitik araştırmacının dile de getirdiği izlenim, maninin melankoliden farklı bir içeriğinin olmadığı, iki hastalık halinin de aynı 'Bütünlük' ile çatıştığı, melankolide Ben genellikle yenik düşerken, manide Ben'in bu bütünlüğü yendiği ya da onu bir kenara attığıdır. Diğer nokta ise; genel mani tablosunu sergileyen neşe, coşku, zafer durumlarının sözü edilen ekonomik koşula bağlı olduğunu gösterir. Burada söz konusu olan uzun süredir varolan ya da sürekli olarak üretilen büyük bir ruhsal enerjinin harcanamayacak kadar artması sonucunda

oluşan bir etkidir, öyle ki bu enerji nihayetinde her türlü kullanım ve boşalım için elverişli hale gelir. Örneğin: bir yoksulun büyük miktarda para kazanıp günlük ekmek alma endişesinin ortadan kalkması, uzun ve zorlu bir savaşın başarıyla ödüllendirilmesi, insanın boğucu bir baskıdan ya da uzun süredir gizlediği bir gerçeği saklamaktan bir anda kurtulması ve benzeri durumlarda, melankolideki depresyon ve ketlenmenin tersine, tıpkı manide olduğu gibi, her türlü eylemi gerçekleştirmeye hazır ve keyifli bir ruh hali görülür. Maninin böylesi bir zaferden hiçbir farkı olmadığını, öte yandan Ben'in üstesinden geldiği ve yendiği şeyin Ben'den gizli kaldığını söylemeye cesaret edilebilir. Benzer durumlardan biri olan - daha da keyif verici - alkol sarhoşluğu da yine aynı şekilde açıklanabilir; büyük olasılıkla burada bastırılmış enerjinin toksinler nedeniyle kesintisi söz konusudur. Meslekten olmayanlar, böyle manik bir ruh halindeki insanın 'keyfi yerinde' olduğu için bu denli hareketli ve girişken olduğunu zannederler. Bu yanlış kanı elbette düzeltilmelidir. Ruhsal yaşamda şu sözünü ettiğimiz ekonomik koşul karşılanmıştır ve işte bu yüzden insan bir yandan hem çok neşeli bir ruh

hali içinde ve diğer yandan da hareketlerinde o denli kontrolsüzdür.

Bu iki belirtiyi birleştirdiğimizde şunu buluruz: Manide Ben nesne kaybının (ya da kayba duyulan yasın ya da belki de nesnenin kendisinin) üstesinden gelmiş olmalıdır ve şimdi acı veren ıstıraplarla dolu melankolinin Ben'den kendisine çektiği ve bağladığı karşı-işgallerin bütün yükü serbest kalır (bakınız, S.6). Manik biri, kendisine çok acı çektiren nesneden kurtuluşunu, aç bir adam gibi yeni nesne işgalleri arayarak bize gösterir.

Bu açıklama elbette akla yakın gelir, ancak öncelikle çok belirsizdir, ikinci olarak da cevaplayabileceğimizden daha fazla soru ve kuşkuyu da su yüzüne çıkarır. Bu soruların ve kuşkuların arasından kesin bir cevaba giden yolu bulmak için sabredemediğimizden böyle bir tartışmaya girişmekten kendimizi alıkoyamayız.

Öncelikle; normal yas da nesne kaybının üstesinden gelir ve varolduğu sürece Ben'in bütün enerjisini emer. Neden yas süreci bittikten sonra ekonomik koşulu belirsiz de olsa bir zafer evresine girilmez? Bu itiraza tereddütsüz cevap vermenin olanaksız olduğunu düşünüyorum. Tartışma bize,

yasın hangi ekonomik araçlarla görevini yaptığını dahi söyleyemediğimizi gösterir (Bkz. Syf.17); ancak burada bize belki bir varsayım yardımcı olabilir. Libidonun kaybedilen nesneye bağlantısını gösteren anıların ve beklentilerin her birinde, nesnenin artık varolmadığı gerçeği ile karşılaşılır ve Ben'e bu kaderi paylaşıp paylaşmayacağı sorulduğunda, Ben hayatta kalmış olma ile sağladığı narsisistik boşalımların yekünüyle birlikte kendini kaybedilen nesneden ayırmaya ikna olur. Bu ayrışma o kadar yavaş ve adım adım gerçekleşir ki, bu işleyişin sona ermesi ile birlikte, işleyiş için gerekli olan enerji de dağılmış olur.[4]

Yas işleyişi ile ilgili bu varsayımdan yola çıkarak, melankolik işleyişi betimlemenin bir yolunu bulmak da zorunludur. Ancak tam da buna girişirken bir belirsizlikle karşılaşırız. Şimdiye kadar melankolideki tartışmalı bakış açısını çok da dikkate almadık ve melankoli işleyişinin hangi ruhsal dizgelerin kapsamında ve arasında oluştuğu sorusunu sormadık. Terkedilen bilinçsiz nesne işgallerinde

4. Şimdiye kadar yazılan psikanalitik çalışmalarda ekonomik bakış açısı çok az dikkate alınmıştır. Buna bir istisna olarak, V. Tausk'un "Bedel Karşılığı Bastırma Güdülerinin Değersizleştirilmesi" (1913) makalesinden söz edilebilir.

hastalığa ait hangi ruhsal süreçler hala işlemektedir, hangileri Ben'deki özdeşimlerin yerine geçenlerle bağlantı halindedir?

"Nesnenin bilinçsiz (Şey-) düşünümünün libido tarafından terkedildiğini", kolayca söyler ve kaleme alırız. Ancak gerçekte bu düşünüm, sayısız farklı izlenimlerden (bunların bilinçsiz izlerinden) oluşur ve libidonun geri çekilmesi bir anda gerçekleşen bir süreç değil, tıpkı yasta olduğu gibi uzun süreli, aşamalı olarak ilerleyen bir işlemdir. Farklı noktalarda eş zamanlı mı başladığı yoksa belirli bir sırayı mı izlediği kolayca ayırt edilemez; analizde, önce bir anının sonra da başka bir anının etkinleştiği ve aynı anıların tekdüzeliğiyle usandıran yakınmalarla birlikte her seferinde farklı bir bilinçsiz kaynaktan çıktığı saptanır. Eğer nesnenin Ben için böylesine büyük, binlerce bağlantıyla güçlenen bir anlamı yoksa, o zaman kaybı da yas ya da melankoliye neden olmaz. Libidonun tek başına ayrışması özelliği hem melankolide hem de yasta, aynı şekilde işler, büyük olasılıkla aynı ekonomik bağıntılara dayanır ve aynı eğilimlerin oluşmasına hizmet eder.

Ancak gördüğümüz gibi, melankolide içerik olarak yastan daha fazlası vardır [s.5]. Melankolide

nesne ile ilişki basit değildir, ikircikli çatışma yüzünden daha karmaşık bir hal almıştır. Bu ya yapısal bir ikircikliliktir, yani, Ben'in her sevgi ilişkisine eklemlenmiş durumdadır, ya da kendisiyle birlikte nesneyi kaybetme tehdidini de beraberinde getiren yaşantılardan oluşmuştur. Bu yüzden melankoliye yol açan nedenler, kural olarak nesnenin gerçek kaybıyla, yani ölümüyle ortaya çıkan yastan daha kapsamlıdır. Aynı zamanda melankolide, sevgi ve nefret nesne üzerinde ayrı ayrı sayısız savaş verirler; biri libidoyu nesneden ayırmak diğeri de libidoyu saldırılara karşı korumak için mücadele eder. Bu bireysel savaşlar, (sözcük işgallerine karşıt) bir sürü tarafsız anı izlerinin bulunduğu Bilinçsiz dışında başka bir sistemde yer alamaz. Bu libidoyu ayırma denemeleri keza yasta da vardır, ancak yasta bu süreçlerin önbilinçten bilince normal yoldan ilerlemesine engel hiçbir şey yoktur. Bu yol melankolik işleyişte belki de pek çok sayıda nedenden veya onların birleşimine bağlı tek bir nedenden dolayı tıkalıdır. Yapısal ikircikliliğin bastırılmış olana aittir, nesne ile ilgili örseleyici deneyimler başka bir bastırılmışı harekete geçirmiş olmalıdır. Dolayısıyla, melankoliyi ortaya çıkaran özellikler başlayana kadar, bu ikircikli savaşların arasındaki her

şey bilinçten geri çekilmiştir. Bildiğimiz gibi, tehdit edilen libidinal işgal, sadece Ben'de geldiği yere geri çekilmek için, nesneyi terkeder. Böylece sevgi Ben'e sığınarak yok olmaktan kurtulur. Libidonun bu gerilemesinden sonra, süreç bilinçli hale gelir ve Ben'in bir bölümüyle eleştirel öğesi arasında geçen bir çatışma olarak bilinçte temsil edilir.

Bilinç, melankolik sürece ilişkin olarak ne onun esas öğesinin, ne de bizim acıları çözdüğüne inandığımız etkilerin farkındadır. Ben'in kendisini alçalttığını ve kendine öfkelendiğini görür, ama tıpkı hasta gibi, buna neyin sebep olduğunu ve nasıl değişebileceğini anlayamayız. Melankoli ve yas arasında önemli bir benzerlik bulabildiğimizden, bu icranın işleyişin bilinçsiz kısmında gerçekleştiğini çıkarsayabiliriz. Yas nasıl Ben'e nesnenin öldüğünü bildirerek ve Ben'e hayatta kalması için prim vererek onu nesneden vazgeçiriyorsa, her ikircikli savaş da, nesneyi değersizleştirerek, yererek ve hatta öldürerek libidonun nesneye saplantısını gevşetir. *Bilinçsiz* durumdaki bu sürecin sonlanması ancak öfke yatıştığında veya nesne artık değersiz bulunup terk edildiğinde olası olur. Bu iki olasılıktan hangisinin melankoliyi daha sık son-

landırdığını ve bu sonlanmanın olgunun gidişatını nasıl etkilediğini bilmiyoruz. Bu arada Ben, kendini nesneden daha iyi görebilmekten dolayı büyük bir doyum yaşayabilir.

Melankolik işleyiş üzerine bu görüşü kabul etmek istesek de, bu, aydınlatmak istediğimiz noktalardan birini açıklayamaz. Melankolinin sonlanmasından sonra maninin oluşması için gerekli olan ekonomik koşulun, melankolik hastalık durumuna hükmeden ikirciklilikten türeyeceği beklentimiz, farklı pek çok farklı alandaki benzerlikle desteklenebilirdi; ancak bu beklentinin önünde boyun eğmemiz gereken bir gerçek vardır. Melankolinin üç önkoşulundan: nesne kaybı, ikirciklilik ve libidonun Ben'e gerilemesi önkoşullarından ilk ikisini ölümün ardından kendini zorlantılı suçlamalarda da görürüz. Orada çatışma güdüsünü oluşturan şey şüphesiz ikirciklilik tir ve gözlemler çatışma bittikten sonra manik ruh haline ait zafer duygusundan geriye bir şey kalmadığını gösterir. Bu yüzden, etkili olan tek koşulun üçüncüsü olduğunu gözlemleriz. Melankolik işleyişin sona ermesinin ardından serbest kalan ve ve maninin ortaya çıkmasını mümkün kılan, ilk başta bağlı işgallerin

birikmesi, libidonun narsistik sürece gerilemesi ile bağlantılı olmalıdır. Melankolinin nesne ile savaşında ortaya çıkardığı Ben'deki çatışma, alışılmadık derecede büyük bir karşı-işgal kullanan acılı bir yara gibi etki ediyor olmalıdır. Ancak burada yine, amaca uygun davranmak, bir ara vermek ve önce bedensel ve sonra ona benzeyen ruhsal *ağrı*nın ekonomik doğasına dair fikir sahibi olana dek mani hakkında daha fazla açıklama yapmayı ertelememiz gereklidir. Bildiğimiz gibi, karmaşık ruhsal sorunların birbirleriyle ilişkisi, bizi bazen araştırmaları yarıda kesmeye ve başka bir araştırmanın sonuçlarından gelecek yardımı beklemeye zorlar.

